

זמערשרות. התוס' נסתפקו האם עוברים ב'בל תאחר' כשמשה את הפרשת המעשרות, או שמא אין עוברים אלא רק אם הפריש ומשה את הנתינה. וכתבו אחרונים להוכיח מדבריהם שהפרשת תרומות ומעשרות מצוה חיובית היא, כי אם אינו אלא כדי להתיר את הפירות באכילה, וכשאינו רוצה לאכול אין צריך להפריש, לא שייך לדון על 'בל תאחר' (עפ"י חזון איש דמאי ד, ב. וכן נקט שם לעיקר, וכדעת הט"ז ביו"ד א סק"ז); הגהות מצפה איתן גטין מזו; שו"ת דובב מישרים ח"א ל; אבי עזרי מעשה הקרבנות יד, יג). ואולם דעת רש"י (מז:): נראית לכאורה שאינה מצוה המוטלת על האדם אלא תיקון הפירות לאכילה. וכן נקט הגרעק"א (בהשגותיו על הט"ז ביו"ד שם) שכפי פשוטו אין זו מצוה חיובית. ואפשר ששאלה זו עצמה בכלל הספק שנסתפקו בתוס' – ע' מנחת שלמה ח"א נג, ב. וע"ע חדושי הגר"ז בנגיס ח"ב יג).

רגל שבו, ראש השנה לרגלים. וקשה אם כן מהו 'באחד בניסן', היה לו לומר 'בניסן ראש השנה לרגלים' – אלא שענין 'ראש חדש' [לא אמרו 'תחילת חדש'] שהוא ראש לכל החודש, שכל קדושת החודש כלולה בו, וכענין שאמרו 'בתר רישא – גופא אזיל'. וכן ענין 'ראש השנה' פירושו ראש של כל השנה. וזהו פירוש **ראש השנה לרגלים** – שכל קדושת המועדות נכללות ברגל זה, [על ידי ההיזוהרות שבעה ימים ממשהו חמץ ושאר שמרמז ליצר הרע, וספירת ימי הספירה להיות מזוקק שבעתיים, זוכים עי"כ בכל שנה למתן תורה שבו נאמר 'אני אמרתי אלקים אתם' – שנתקן הפגם הראשון ואז הותר להקריב שאור לגבוה, וכן זוכה אח"כ לקדושת חג הסוכות לישב בצלא דמהימנותא שיהא לבו בקדושת מחנה ישראל בהיקף ענגי כבוד ויהא השם יתברך שוכן בלבו, ואח"כ זוכה לקדושת שמיני עצרת שהוא נביעו דאורייתא. עפ"י פרי צדיק לחג הפסח נד]. והכל נכלל בראש החודש שלו, שעל ידי שנתן ה' יתברך כח לישראל להכניס קדושה לחודש, בכך הם קובעים את כל מקראי הקודש. ועל כן הקדים מצות קידוש החודש לפרשת הפסח (עפ"י פרי צדיק ח"ב פרשת החדש ו [ובח"ג לחג הפסח נד]. ע"ש באריכות).

(ע"ב) זרבי אליעזר בן יעקב מאי טעמא, דכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם מיעוט מועדים שנים. בכתוב הזה אין מבואר 'בל תאחר' אלא מצות עשה. וצריך לומר שסובר כסברת רבי מאיר, כיון שאמרה תורה להביא ואינו מביא ממילא קאי ב'לא תאחר'. ולפי זה משמע שלרבי אליעזר בן יעקב אין 'עשה' ברגל ראשון, שאם כן הלא היה עובר בבל תאחר כבר ברגל אחד. וצריך לומר שאינו דורש ובאת שמה והבאתם שמה לחיוב עשה (שפת אמת).

דף ה

זתנא קמא ורבי שמעון תשלומין לעצרת מנא להו. לא הקשו גם 'לינה מנא להו' – יש אומרים שהם למדים מופנית בבקר... – כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר (עפ"י תוס' חגיגה יז. ד"ה אף). ויש שרצו ללמוד שידעה הגמרא שאותם תנאים אינם סוברים כלל דין לינה ברגלים [אלא מצד הבאת קרבן כשאר כל אדם המביא קרבן שטעון לינה, כמו שכתבו התוס']. ואכן הרמב"ם השמיט דין לינה ברגל (ע' רש"ש; אבי עזרי ביכורים ג, יד – ע"ש בהרחבה. וע"ע בזבח תודה (פסחים צה) ובשפת אמת כאן ובסוכה מז).

מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי. נתבאר במנחות סו.

'פסח זימנא קביעא ליה, אי אקרביה אקרביה ואי לא אקרביה אידחי ליה'. מדברי רש"י (רע"ב) ותוס' מבואר שעובר ב'בל תאחר' מיד. [וכמו בצדקה, כשיש עניים לפניו שעובר לאלתר – לשיטת התוס'. וכן לענין בכורים, משמע בתוס' (ד"ה ומעשרות) שעובר כשעבר זמנא].
ואולם הרמב"ם השמיט דין זה ומשמע שלדעתו אין 'בל תאחר' בקרבן פסח. ואפשר שסובר שאין שייך 'בל תאחר' אלא בדבר שאפשר להקריבו לאחר מכן אלא שאיחרוהו, אבל דבר שקבוע לו זמן ועבר זמנו, אין זה בכלל 'לא תאחר' אלא ביטול המצוה מכל וכל (עפ"י מנחת חינוך ה).
א. ע' גם בטורי אבן שנסא ונתן בדבר. וע"ע בשפת אמת. ובאבי עזרי (מעשה הקרבנות יד, ג) צדד לחלק שאם הפריש קרבן ולא הביאו – עובר בב"ת, ואם לא הפריש כלל – אינו עובר, אלא שחזר ופקפק על חילוק זה.
ויש להעיר על הסברה הנ"ל, שלפי מה שהצריכו בגמרא להלן לימוד מיוחד שקרבן שעברו עליו ב'בל תאחר' לא נפסל מהקרבה, מזה משמע שבעצם שייך 'בל תאחר' גם בדבר שלא יהא ראוי להקרבה לעולם. ואולם יש לחלק בין פסול הנובע רק כתוצאה מהאיחור ובין פסול שהוא מדין הקרבן גופא, שאפשר שזה אינו בכלל 'לא תאחר לשלמו' משום שאינו 'בר איחור' ו'בר תשלומין' מעיקרא.
ויש לעיין, כאשר הפריש פסח ולא הביאו כלל, הלא מחויב להביא פסח שני, ולכאורה מביא בשני את מה שהפריש לראשון [ול"ע כעת. ובייחוד יש לעיין לרבי מאיר שעובר ברגל אחד, ואם כן הלא כיון שנעשה זה שלמים אולי צריך להקריבו קודם שיעבור חג המצות]. ואם כן מדוע לא יעבור בבל-תאחר על כך שאיחרו מהקרבה בראשון. אך יש לקיים הדברים כשהקריב קרבן אחר בראשון ונעשה זה שלמים ועובר בבל תאחר רק בשלשה רגלים ולא מיד, כי ביטלו לגמרי ממצוותו.
ב. שיטת הרשב"א (מובא להלן) שאין עוברים ב'בל תאחר' לאלתר כשעניים לפניו, כי החיוב שחל עתה אינו מכריח עבירת 'בל תאחר' הגם שעבר על חיובו. ולפי סברתו לכאורה נראה שגם בפסח לא יעבור לאלתר בבל תאחר, ודלא כרש"י ותוס', וקושיית הגמרא היא שאי אפשר שבקרבן פסח יעבור בשלשה רגלים שהרי אינו קרב אלא בניסן. אך יש לומר שכאן מודה הרשב"א שעובר לאלתר מהטעם הזה עצמו שאי אפשר להקישו לשאר קרבנות לשלשה רגלים ועל כרחך מתפרש 'בל תאחר' כשאחרו מלהקריבו בזמנו.

דף ו

'אותו בלא ירצה ואין מאחר נדרו בלא ירצה'. התוס' (ה: ד"ה מה. וכן בזבחים כט) תמהו מדוע צריך לימוד על כך שאינו נפסל בדיעבד.
ונראה שהוצרך הכתוב לומר מפני שהוא דומה לקרבן שעבר זמנו [וכן אתה אומר כלפי מה שאמרו בבבלייתא דלעיל, יכול יהא בכור שעברה שנתו כפסולי המוקדשין]. וכיון שהכתוב מדבר בענין 'חוץ לזמנו', הייתי אומר שגם זה בכלל, לכך נצרך המיעוט לומר שאין קרבן נפסל חוץ לזמן 'בל תאחר' (קדן אורה זבחים כט).
עוד יש לומר, משום שבאיחור הקרבן יש 'עשה' ו'לא תעשה', הרי זה כמו ששנה עליו הכתוב לעכב, לכך צריך ללימוד מיוחד שאין האיחור מעכב את ריצוי הקרבן (עפ"י שפת אמת ומרומי שדה שם. וע' בשפת אמת כאן).
עוד יש לומר שהיה מקום לפרש לא תאחר לשלמו – שלא יביאנו כלל באיחור הזמן (שפת אמת). ובהגהות מצפה איתן (זבחים שם) כתב שצריך קרא שלא נאמר אין אדם מתכפר ונרצה בדבר עבירה.

ואם חייב עצמו בנדרו להביא תוך שנתים – הר"ן (שם) כתב שעובר בשלשה רגלים. ויש מי שכתב שלדעת הרא"ש מסתבר שביד האדם לקבוע את זמן החיוב ואינו עובר תוך שנתיים (עפ"י הדושי הגרנ"ט שם).

ה. יש אומרים שאדם הנמצא במקום המזבח ונמנע מלהביא – עובר מיד (מאירי ו.).

ו. יש מי שסובר שבבכור עוברים בשנה ואין עוברים ברגלים (ע' במאירי).

ז. יש מקום לחדש על פי פשט הכתוב 'מלאתך ודמעך לא תאחר' שזו אזהרה על איחור הביכורים [כפי שדרשו מזה איסור למקדים תרומה לביכורים – ע' פ"ק דתמורה. וע' בכורות כו: וברש"י], שהמאחר הבאתם בהודמנות הראשונה שיש לו ואינו נותן – עובר [וכמו בצדקה בדקיימי עניינים. ובכך מובן מדוע לא נקטו בברייתא ביכורים – שאין זה ענין לשלש רגלים. ובתוס' פירשו בע"א] (מרע"ב).

ענין שמיני רגל בפני עצמו; פו"ר קש"ב – בסוכה מה.

דף ה

ו. האם איסור 'בל תאחר' קיים בקרבנות הללו? –

א. קרבן פסח; מותר הפסח.

ב. חילופי עולה ושלמים, חטאת ואשם.

ג. חילופי תודה.

א. קרבן פסח, כיון שזמנו קבוע ואם עבר זמנו נדחה – אין שייך בו בל תאחר ברגלים אלא מיד שלא הקריבו עובר עליו.

כן משמע ברש"י (ד"ה כפסח דמו) ובתוס', שעובר ב'בל תאחר' מיד כשלא הקריבו. ויש סוברים שאין בזה 'בל תאחר' (עפ"י מאירי; מנחת חינוך ה בדעת הרמב"ם. ובאבי-עזרי (מע"ה"ק יד, יג) צדד בסברה לחלק שאם הפריש פסח ולא הקריב – עובר בב"ת, ואם לא הפריש – לא עובר אלא במצות עשה דפסח).

פסח שניתותר כגון שאבד ונמצא לאחר הפסח, נעשה דינו כשאר שלמים והריהו כשאר קרבנות לענין בל תאחר.

יש מי שמפרש שבירושלמי נסתפקו בדבר זה, אם שלמי פסח עוברים עליהם בשלש רגלים או מיד (עפ"י פני משה).

ב. חילופי עולה ושלמים, כגון שאבד הקרבן ונתכפר בעליו באחר ונמצא – הרי הם כשאר הקרבנות ועוברים עליהם בבל תאחר ברגלים. [וכן ולד שלמים – קרב כשלמים].

קרבן שהומם וחיללו על אחר – אעפ"י שבא השני מכחו של ראשון, אין מצרפים את הזמן ששהה הראשון לזמן של השני לענין בל תאחר אלא מתחילים למנות מחדש [לחכמים, כגון שעברו שני רגלים על הראשון והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד. ולרבי מאיר, כגון שהומם בתוך הרגל וחיללו על אחר ועבר עליו הרגל].

חילופי חטאות ואשמות, הואיל ואינם קרבים [אלא דינם במיתה / ברעיה] – אין שייך בהם 'בל תאחר'.
א. הוא הדין לחילופי חטאת שנתערבה בחטאת, כיון שאינן קרבות מספק, אין כאן 'בל תאחר' (עפ"י תוס' הרא"ש).

ב. לדברי רבנו תם שאשם שניתותר קרב עולה מדין תורה – הריהו כשאר קרבנות הקרבים (תוס').

ג. חילופי תודה, כגון שהמיר תודה והרי היא ותמורתה קודש – שתיהן בבל תאחר. אבל אם נתערבו ומתה אחת מהן, הואיל ואי אפשר להביא את הנשאר (שהרי התודה טעונה לחם ותמורתה באה ללא לחם, וכיון שאינו יודע אם זו תודה או תמורתה, אין לה תקנה) – אין בה 'בל תאחר'.

תודה שאבדה והפריש אחרת ומצא הראשונה ועדיין לא נתכפר בה – טעון לחם, הלכך אם נתערבו ומתה אחת – מביא את הנשאר עם לחם ויש בה בל תאחר (רש"ש, עפ"י מנחות עט).

דפים ה – ו

- ז. א. האם עולי רגלים טעונים לינה בירושלים בלילה שלאחר החג?
ב. קרבן שנתאחרו בעליו בהקרבנו ועברו עליו ב'בל תאחר' – האם הוא נפסל?
א. כשם שחג המצות טעון לינה (ופנית בבקר והלכת לאהליך) כך חג הסוכות טעון לינה (לכך ייתר הכתוב חג הסכות, להקישו לחג המצות. ולדעת כמה תנאים למדים לכל החגים מופנית בבקר – כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא לבקר. עתוס' חגיגה יז.).
א. התוס' צדדו אם די ללון בלילה שלאחר יו"ט הראשון (כמו שפרש"י), או שמא צריך ללון כל שבעת ימי הפסח וכל ימי החג.
ב. הרמב"ם השמיט דין לינה ברגלים מלבד בביכורים.
דין לינה בשמיני עצרת ובשבועות ופסח שני – נתבאר בסוכה מז.
- ב. קרבן שאחרוהו ועברו עליו בבל תאחר – לא נפסל בשל כך. (בן עזאי דרש מלא ירצה המקריב אתו שנאמר בפיוגול – הוא ב'לא ירצה' ואין מאחר נדרו ב'לא ירצה'. ולדעת החולקים על דרשה זו (עתוס') יש לדרוש מוהיה כך חטא – ולא בקרבן חטא).

דף ו

- ח. א. אשתו של אדם, האם היא בכלל חטאו באיחור הבאת חובותיו?
ב. האם יש חילוק בין אומר להפריש ולא הפריש, ובין הפריש ולא הקריב – לענין איסור איחור.
ג. האם בית דין כופים אדם להביא קרבנות המוטלים עליו חובה?
ד. מתי עוברים בבל-תאחר בצדקה?
ה. קרבן שהיה חולה ברגל – מה דינו לענין איסור איחור?
ו. מי שאחר חובותיו ועברו שלשה רגלים, האם עובר כל יום ויום בבל תאחר אם לאו?
ז. יורש מהו בבל תאחר?
ח. אשה מהי בבל תאחר?
- א. דרשו מוהיה כך חטא – ולא באשתך חטא. [אעפ"י שאמר רבי יוחנן ואיתימא רבי אלעזר אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשים ממנו ואין לו – אין בל-תאחר בכלל זה].
- א. כיון ששילם לבסוף – אינה נענשת. ואין חילוק בין קרבנות לצדקות ושאר חובות ממון (עפ"י תוס'; שו"ת הרשב"א ח"ג שמה. ולפי זה אין האשה נענשת בעוון נדרים אלא אם גמר בדעתו שלא לשלם נדרו. טורי אבן). ובתוספות רי"ד מבואר שאעפ"י שעדיין לא שילם, כל שיש לו מה לשלם ולקיים נדרו אלא שעברו עליו שלשה רגלים – אין אשתו מתה. ורק אם כילה ממונו והגזברים באים למשכנו ואין לו מה ליתן – בעוון זה מתה (ע' גם בערוך לנר).